“KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA IJODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI”

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti

San’atshunoslik fakulteti pedagogika va psixalogiya kafedrasi

P.f. n., v.v.b. docent Kalıknazarova Gulayim

San’atshunoslik fakulteti amaliy psixologiya yo’nalishi 4 bosqich talabasi Bozorboyeva Hilola

Annotatsiya: *Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishning psixologik jihatlari tahlil qilinadi. Boshlang‘ich ta’lim davrida bolaning tafakkur faoliyati, tasavvuri, mustaqil fikrlashi va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatlari shakllanishi ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, ijodiy tafakkurni rivojlantirishda pedagogik muhit, psixologik omillar hamda interfaol metodlarning ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqot natijalari kichik maktab yoshidagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *Ijodiy tafakkur, kichik maktab yoshi, psixologik rivojlanish, kreativlik, mustaqil fikrlash, boshlang‘ich ta’lim, pedagogik texnologiyalar, motivatsiya, tafakkur jarayoni.*

Kirish (Introduction)

Hozirgi globallashuv va axborotlashuv davrida jamiyat taraqqiyoti ijodkor, mustaqil fikrlovchi va muammolarni nostandart usullarda hal qila oladigan shaxslarni talab etmoqda. Shu sababli ta’lim tizimida o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish muhim pedagogik va psixologik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, kichik maktab yoshidagi bolalar psixik rivojlanishining faol

bosqichida bo‘lib, bu davr ularning tafakkuri, tasavvuri va intellektual qobiliyatlari shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Psixologik tadqiqotlarda ijodiy tafakkur insonning yangi g‘oyalarni yaratish, muammolarga noodatiy yondashish va mavjud bilimlarni yangicha kombinatsiyalash qobiliyati sifatida talqin qilinadi. Kichik maktab yoshida bolaning bilishga bo‘lgan qiziqishi yuqori bo‘lib, aynan shu davrda uning ijodiy salohiyatini qo‘llab-quvvatlash kelajakdagi intellektual rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodiy tafakkurning rivojlanishi ko‘p jihatdan ta’lim jarayonining tashkil etilishiga bog‘liq. An’anaviy ta’lim usullarida o‘quvchi ko‘proq tayyor bilimlarni qabul qiluvchi subyekt sifatida namoyon bo‘lsa, zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘quvchini faol fikrlash, izlanish va muammoli vaziyatlarni mustaqil hal qilishga undaydi. Shu nuqtai nazardan, bolalarda ijodiy tafakkurni shakllantirishning psixologik mexanizmlarini o‘rganish dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

Mashhur psixologlar L.S. Vigotskiy, J. Piaje, A.N. Leontev va E.P. Torrens tadqiqotlarida bolaning ijodiy rivojlanishi uning faoliyati, ijtimoiy muhiti hamda ta’lim jarayoni bilan uzviy bog‘liqligi ta’kidlangan. Ularning fikricha, ijodiy tafakkur bolaning mustaqil tajriba orttirishi, erkin fikrlashi va qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlash orqali rivojlanadi.

Metodlar (Methods)

Mazkur tadqiqotda kichik maktab yoshidagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishning psixologik jihatlarini o‘rganish uchun nazariy va amaliy metodlardan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini psixologiya va pedagogika fanlaridagi kreativ tafakkur nazariyalari tashkil etdi.

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

Birinchidan, ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish metodi qo‘llanildi. Ushbu metod orqali mahalliy va xorijiy olimlarning ijodiy tafakkur, kreativlik va bolalar psixologiyasi bo‘yicha ilmiy ishlari o‘rganildi. Tadqiqotning nazariy asoslarini aniqlashda psixologik konsepsiyalar tahlil qilindi.

Ikkinchidan, kuzatish metodi orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining dars jarayonidagi fikrlash faoliyati, mustaqil qaror qabul qilishi va muammoli vaziyatlarga munosabati o‘rganildi. Kuzatish natijalari bolalarning ijodiy faolligi va qiziqish darajasini aniqlash imkonini berdi.

Uchinchidan, suhbat va savolnoma metodlari qo‘llanilib, o‘qituvchilar hamda ota-onalarning bolalarda kreativ fikrlashni rivojlantirish haqidagi qarashlari tahlil qilindi. Bu usullar orqali ta’lim muhitining psixologik ta’siri aniqlashtirildi.

To‘rtinchidan, pedagogik tajriba metodi asosida interfaol metodlar, muammoli ta’lim va ijodiy topshiriqlarning bolalar tafakkuriga ta’siri baholandi. Mashg‘ulotlarda rolli o‘yinlar, mantiqiy topshiriqlar, rasmlar asosida hikoya tuzish va erkin fikrlash mashqlari tashkil etildi.

Tadqiqot natijalarini tahlil qilishda qiyosiy va tavsifiy metodlardan foydalanildi. Olingan ma’lumotlar psixologik jihatdan izohlanib, umumlashtirildi.

Natijalar (Results)

Tadqiqot natijalari kichik maktab yoshidagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun qulay psixologik muhit muhim omil ekanligini ko‘rsatdi. Dars jarayonida erkin fikrlash imkoniyati yaratilgan o‘quvchilarda kreativ yondashuv va mustaqil qaror qabul qilish ko‘rsatkichlari yuqori bo‘ldi.

Kuzatishlar davomida aniqlanishicha, muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan topshiriqlar bolalarning qiziqishini oshirib, ularni faol fikrlashga undaydi. Ayniqsa, interfaol metodlar asosida o‘tkazilgan mashg‘ulotlarda o‘quvchilar noodatiy g‘oyalarni ilgari surishga ko‘proq intilganlar.

Shuningdek, tadqiqot davomida o‘yin faoliyatining ijodiy tafakkur rivojlanishidagi ahamiyati aniqlandi. Rolli o‘yinlar va ijodiy mashqlar orqali bolalarning tasavvur doirasi kengaygani, nutq faolligi oshgani hamda mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlangani kuzatildi.

O‘qituvchilar bilan o‘tkazilgan suhbatlar natijasida kreativ ta’lim texnologiyalaridan muntazam foydalanadigan pedagoglarda o‘quvchilarning darsga qiziqishi yuqori ekanligi ma’lum bo‘ldi. Shu bilan birga, rag‘batlantirish va ijobiy psixologik qo‘llab-quvvatlash bolalarda o‘ziga ishonch hissini kuchaytirishi aniqlandi.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, kichik maktab yoshidagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

ijobiy psixologik muhit yaratish;

erkin fikrlashni qo‘llab-quvvatlash;

muammoli ta’lim metodlaridan foydalanish;

interfaol va o‘yin texnologiyalarini qo‘llash;

bolalarning individual qiziqishlarini hisobga olish.

Muhokama (Discussion)

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, kichik maktab yoshidagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish nafaqat pedagogik, balki psixologik jarayon ham hisoblanadi. Bolaning kreativ rivojlanishi uning hissiy holati, motivatsiyasi va ijtimoiy muhiti bilan chambarchas bog‘liqdir. Psixologik nuqtai nazardan, boshlang‘ich sinf davrida bolaning bilishga bo‘lgan ehtiyoji kuchli bo‘ladi. Agar ushbu ehtiyoj to‘g‘ri yo‘naltirilsa, unda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv shakllanadi. Aksincha, qat’iy nazorat va faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirishga asoslangan ta’lim usullari bolaning ijodkorligini cheklashi mumkin.

Vigotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasiga ko‘ra, bolaning imkoniyatlari kattalar yoki tengdoshlari yordamida yanada kengayadi. Shu sababli o‘qituvchining qo‘llab-quvvatlovchi va motivatsion faoliyati ijodiy tafakkur rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Piaje nazariyasida esa kichik maktab yoshidagi bolalar konkret operatsiyalar bosqichida bo‘lib, ular amaliy faoliyat va tajriba asosida samarali fikrlashlari ta’kidlanadi. Bu esa dars jarayonida ko‘rgazmalilik, tajriba va o‘yin metodlaridan foydalanish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar zamonaviy ta’lim texnologiyalarining samaradorligini ham tasdiqlaydi. Interfaol metodlar bolalarda nafaqat bilim olish, balki tahlil qilish, taqqoslash va yangicha fikr ishlab chiqish ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi.

Xulosa (Conclusion)

Xulosa qilib aytganda, kichik maktab yoshidagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta’limning muhim vazifalaridan biridir. Ijodiy tafakkur bolaning intellektual, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijodiy tafakkurni shakllantirish uchun qulay psixologik muhit yaratish, interfaol metodlardan foydalanish, bolalarning qiziqish va ehtiyojlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi va ota-onalarning qo‘llab-quvvatlashi esa bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlab, uning kreativ salohiyatini rivojlantiradi.

Shuningdek, boshlang‘ich ta’lim jarayonida muammoli topshiriqlar, o‘yin texnologiyalari va mustaqil fikrlashga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlardan foydalanish bolalarda ijodkorlikning rivojlanishiga xizmat qiladi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida kengroq ilmiy tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. *Vigotskiy L.S. Tafakkur va nutq. – Moskva: Pedagogika, 1999.*
2. *Piaje J. Bolalar psixologiyasi va tafakkur rivoji. – Moskva, 2003.*
3. *Leontev A.N. Faoliyat, ong va shaxs. – Moskva: Nauka, 2005.*
4. *Torrens E.P. Creativity and Educational Process. – New York, 1998.*
5. *Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2002.*
6. *G‘oziev E.G‘. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent, 2010.*
7. *Nishonova Z.T. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan, 2015.*
8. *Hasanboyeva O.U. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent, 2017.*
9. *Yo‘ldoshev J.G‘. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2019.*
10. *Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: Sharq, 2018.*
11. *Muslimov N.A. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent, 2020.*
12. *Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2016.*
13. *To‘xtaxodjayeva M.X. Pedagogika. – Toshkent, 2014.*
14. *Rubinshteyn S.L. Umumiy psixologiya asoslari. – Moskva, 2001.*
15. *Abdulloyeva Q. Boshlang‘ich ta’lim psixologiyasi. – Toshkent, 2021.*